

**THE E-LIBRARY ORTHODOXY OF THE STUDENT SCIENTIFIC SOCIETY
AT THE UNIVERSITY OF LIBRARY STUDIES AND INFORMATION TECHNOLOGIES
(CONCISE HISTORICAL ENCYCLOPEDIA BY MILEN KUMANOV
ORTHODOXY IN BULGARIA – OPUS ARDUUS AS A PART OF TRIPTYCH)**

Alexandra Kumanova

Summary

Reference-encyclopedic edition by Prof. Milen Kumanov *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* (Kumanov, Milen. *Pravoslaviето в България: Кратка историческа енциклопедия*. Sofia, 2023) – panorama and basis of the e-library ORTHODOXY are presented in the cadastral tree of 31 e-libraries of the Student Scientific Society at the University of Library Studies and Information Technologies (ULSIT) and its Research Center for Promotion of the Student Academic Activity in 2023.

The last 221st reference-encyclopedic edition by M. Kumanov *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* is taken as a model for the structuring of an encyclopedic hypertext which furthers to present and develop theoretically the fundamentals of the *encyclopedia* as a cognitive reference-information picture of the universal encyclopedic motion of the universe in the systemologic polyphonic unity and diversity of 84 encyclopedias in 1 523 typographic units of different editions, written in 16 languages – a manual *Encyclopedica* (Kumanova, Alexandra. *Encyclopedica*. Sofia, 2023).

Two books (*Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* and *Encyclopedica*) have been published in one edition – as a part of the diptych in information modeling of hypertext: Book I. Manual in Structuring of *Encyclopedica*.

The other book of the diptych is the edition: Kumanova, Alexandra, Nikola Kazanski. *Bulgarica: Academician Nikola Mihov*. Sofia, 2023, which is Book II. Manual in Structuring of *Bulgarica*.

The *triptych* (1. *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* and *Encyclopedica* by M. Kumanov; 2. *Encyclopedica* by A. Kumanova; 3. *Bulgarica: Academician Nikola Mihov* by A. Kumanova and N. Kazanski) is published in two typographic monographs – XXXIII (Book 1. and 2.) and XXXIV (Book 3.) in the series *Torchbearers* of the Academic publisher of ULSIT *Za bukвите – O pismeneh*.

The presented hypertextual encyclopedic production was realized in the framework of the project *World topoi of the informatization in Bulgaria: Encyclopedica – Bulgarica (Generating of reference-bibliographic training information resources of the Research Center for Promotion of the Student Academic Activity at the University of Library Studies and Information Technologies)* – according to Contract N НИП-2023-01 of 16.02.2023 by the Regulation of the Ministry of Education and Science with manager A. Kumanova.

Keywords: *Orthodoxy in Bulgaria: Concise Historical Encyclopedia* and *Encyclopedica* by M. Kumanov – *Encyclopedica* by A. Kumanova – *Bulgarica: Academician Nikola Mihov* by A. Kumanova and N. Kazanski, e-library ORTHODOXY: paragon

**Е-библиотека ORTHODOXY на Студентското научно общество при
Университета по библиотекознание и информационни технологии*
(Кратката историческа енциклопедия на Милен Куманов
„Православието в България“ – OPUS ARDUUS като част от триптих)**

Александра Куманова

Резюме

Справочно-енциклопедичното издание на проф. Милен Куманов „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ (Куманов, Милен. *Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*. – София, 2023) – панорама и коренище на е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“), са разгледани в кадастралното дърво на 31 е-библиотеките на Студентското научно общество при УниБИТ и неговия Научноизследователски център за стимулиране на студентската академична активност при Университета към 2023 г.

Последното 221 по ред справочно-енциклопедично издание на М. Куманов „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ е привлечено като модел по структуриране на енциклопедичен хипертекст, което съдейства да се изложат и развият теоретично основите на енциклопедиката като когнитивна справочно-информационна картина на универсалното енциклопедично движение на планетата в системологичното полифонично единство и многообразие на 84 енциклопедии в общо 1 523 типографски единици на различни издания, които са написани на 16 езика – учебника „Енциклопедика“ (Куманова, Александра. *Енциклопедика*. – София, 2023).

Двете книги („Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ и „Енциклопедика“) са публикувани в едно издание – като част от диптих по информационно моделиране на хипертекст: Кн. I. Учебник по структуриране на *енциклопедия*).

Другата книга от посочения диптих по информационно моделиране на хипертекст е изданието: Куманова, Александра, Никола Казански. *Булгарика: Академик Никола Михов*. – София, 2023, което е Кн. II. Учебник по структуриране на *булгарика*.

Триптихът (1. „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ на М. Куманов; 2. „Енциклопедика“ на А. Куманова; 3. „Булгарика: Академик Никола Михов“ на А. Куманова и Н. Казански) от издания, са публикувани в два типографски корпуса

– XXXIII (кн. 1. и кн. 2.) и XXXIV (кн. 3.) поредни номера на серия „Факлоносци“ на Академичното издателство на УниБИТ „За буквите – О писменех“.

Представената хипертекстова енциклопедична продукция е реализиран в рамките на проект „Световни топоси на информатизацията в България: Енциклопедика – Булгарика (Генериране на справочно-библиографски образователни информационни ресурси на Научноизследователския център за стимулиране на студентската академична активност при Университета по библиотекознание и информационни технологии)“ – по Договор N НИП-2023-01 от 16.02.2023 г. по Наредба на МОН, с ръководител А. Куманова.

Ключови думи: „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ на М. Куманов – „Енциклопедика“ на А. Куманова – „Булгарика: Академик Никола Михов“ на А. Куманова и Н. Казански, е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): паракон

„Произнеси името ми и аз ще оживея...“

I. ОНТОЛОГИЯ

Последното незавършено енциклопедично изследване на проф. Милен Куманов (13.02.1942 – 22.11.2021) – „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ [4, 6] (Ил. 1) е създавано от него в продължение на 20 години и е подготвяно от автора за печат в края на 2021 г.

Милен Куманов е не само автор и научен редактор на труда (с. 1-10; 11-1112 – тук и по-долу посочените стр. са по цит. изд.). Той е създател и на издателската анотация: с. 11-12, предговора: с. 13-22 и пр. служебна информация към изданието (Информационна ризома от взаимнопрепокриващите и пресичащи се разрези, структурирана във вид на Приложения VI. I-XVI: с. 959-1112; Упътване за ползване на труда: с. 23-25; По-важните негови съкращения: с. 25-26) – *вж и по-долу*.

Венец на енциклопедичната дейност на М. Куманов, който е автор на 220 справочно-енциклопедични издания (212 прижизнени и 8 посмъртни; 2 Festschrift книги са публ. за него – *срв.: неговата биобиблиогр., публ. в цит. изд. – с. 1435-1486; 1487-1490*), Енциклопедията „Православието в България“ е подготвена от своя автор в ръкопис на 3600 стр. в компютърен набор и е планирана да види бял свят в 3 обемни тома в А3 формат (печатният еквивалент на 5 издателски тома в А4 формат). Напечатана в петит в *цит. изд.* – с допълнително разработения от страна на библиографските редактори справочен апарат към нея (с. 1113-1416; 1417-1490), тя заема общо 1416 с. (с. 1-1416 на *цит. изд.*).

Тази Енциклопедия – чрез *цит. публ.* – е 9-то посмъртно справочно-енциклопедично изд. на автора – негов 221 енциклопедичен труд.

Към Енциклопедията „Православието в България“ М. Куманов върви през целия си живот. За това свидетелстват в частност такива факти – като неговите предходни справочно-енциклопедични издания, които му служат активно и неизменно в лабораторната работа по филигранното изграждане на станалото последно негово незавършено енциклопедично издание – публикуваната Енциклопедия...

Именно такъв е особено характерният случай с труда на М. Куманов „Македония. Кратък исторически справочник” (С., 1993), който му се налага да цитира на различни места в *Енциклопедията „Православието в България”* в обща сложност 61 пъти – и винаги – във всеки един от случаите – му е необходимо да посочва различни конкретни стр. от справочника от 1993 г.

Интересно е и това, че дори в първите дни на м. октомври 2021 г. М. Куманов се среща с художника на корицата на *Енциклопедията* – Кирил Нинов, и двамата – по идея на Милен Куманов – оформят визията на проектираното за печат издание (с. 11).

Внезапната смърт на М. Куманов – на 22.11.2021 г. – прекъсва устрема на този мащабен, първи, единствен и изключително трудоемък (лат.: *opus arduus*) по своята комплексна предметна проблематика и широкомащабен философско-хуманитарен историко-културен подход проект, разделяйки автора на труда с върховния замисъл на живота му, който го владее постоянно: България да има справочно-енциклопедично издание по своя духовен ипостас – по Православието.

С мисълта – да се съхрани за обществото този ръкопис в печатна форма, а не само в оригинал – в Държавния архив (където се предава личният архив на учения от неговото семейство), а и да му се даде гласност в публичното пространство, предоставяйки го в печатна и електронна форма на издание и на университетите, и на библиотеките, и на архивите, и на музеите и галериите, – е инициативата на образувалия се в годините близък интелектуален кръг от филолози, библиографи, историци и историографи около Милен и Александра Куманови – библиографските редактори на *цит. изд.*, като се пристъпи към публикацията на *Енциклопедията „Православието в България”*.

Самата тази работа – по един невероятен начин – естествено ни ввлича в сърцевината на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА, и плодовете ѝ могат да бъдат видяни в разработения учебник „*Енциклопедика*” (с. 1-10; 1491-1800) ...

Във вида, в който са в ръкописа на труда, в *цит. изд.* са публ. в *петит* излезлите изпод ръката на М. Куманов и *цит. по-горе*: издателска анотация – и на български, и на английски (с. 11-12), предговор (с. 13-22), Упътването за ползване на труда (с. 23-25); По-важните негови съкращения (с. 25-26), букви А – Я (с. 27-958) и Информационната ризома – Приложенията към цялата *Енциклопедия „Православието в България”* (с. 959-1112).

Съществено е да се знае, че в гецайтплана на труда са заложени от Милен Куманов множество препратки към бъдещи статии (ангелология, екзегеза, исагогика, херменевтика...), които – поради неразработеността на тези статии от своя автор към момента на наст. публ. – са редуцирани от издателския образ на труда тук, но е от изключително значение присъствието им в оригинала на ръкописа като препратки – рубрики (статии, които следва непременно да се разработят!!!).

Сама по себе си тази особеност на ръкописа на *Енциклопедията* свидетелства за патрологичната линия на знанието като посока – курс, който следва да бъде държан според автора ѝ от страна на бъдещите творци на справочно-информационната *Енциклопедика*.

Патрологичната линия като посока на развитие на *Енциклопедията „Православието в България”* се наблюдава и в това, че авторът ѝ фиксира в опуса си каталожната традиция на подредба на имената, възприета в българската библиотечно-библиографска практика – имената на духовните лица – като тези на светските – да се поднасят по тяхната фамилия, но в хода на своята работа – особено на завършителния ѝ стадий – той предприема курса на световната *Енциклопедика* за ориентация на масива към личните и духовни имена на представителите на клира.

Тази важна методологична стъпка на М. Куманов в „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” е причината всички справочно-енциклопедични допълнения, разработени от страна на библиографските редактори към *цит. публ.*, да бъдат ориентирани именно към патрологичната световна линия на знанието (с. 1113-1416).

Онтологичните собености на „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” могат в обобщен вид лапидарно да бъдат представени така:

1. Познавайки в детайли – като историк, филолог, библиограф, историограф, архивист и текстолог – тънкостите на справочно-информационния енциклопедичен жанр, М. Куманов пристъпва към „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” с мисълта – да е в услуга на обществото, съоръжавайки го информационно с компактно енциклопедично справочно-информационно знание по феномена на Православието в България;

2. Бидейки христолюбив по природа и въцърковен християнин, той добре осъзнава, че патрологичната линия на знанието в енциклопедично издание най-добре може да бъде въплътена от богословите, и се заема с историко-културния контекст на Православието, което представя не изолирано и капсулирано в себе си, а на жизнената основа на неговата свързаност с целия историко-културен религиозен спектър на човечеството – и в страната, и по света;

3. Явявайки се всестранно хуманитарно постоянно самообразоваща се личност, ученият включва в свода на *Енциклопедията* не само директно – предметно – посветената на Православието комплексна проблематика, но и свързаната с целия свод от *религиозния нравствено-етичен планетарен план на съществуващите философски картини на човечеството, което е осъществено от позициите на религиозно конституираната същност на рационално действащ изследовател.*

Филантроп по натура, както и в останалите свои мащабни енциклопедични трудове – дело на цели научноизследователски центрове по света! – и в „*Православието в България*” М. Куманов кани за свои съавтори въвлечените от него в създаденото от самия него *енциклопедично движение на България* представители на по-младата генерация от учени.

В разгърнатото се под началото на М. Куманов истинско *национално енциклопедично движение по белите полета на системното и кумулативно справочно-информационно когнитивно осигуряване на библиотеките, архивите и музеите* – по *методологичния възел: биография, библиография, архивистика, история, историография* – движение, което той инициира, въплъщава и обозначава чрез себе си (!), – взимат участие *библиотекари, архивисти, музейни работници, историци, учители, журналисти...* – все млади и ентузиазирани колеги, но и представители на всички поколения изследователи, вдъхновени от неговия самоотвержен апостолат на историческата справочно-енциклопедична нива...

Тук, в лабораторията на автора на *Енциклопедията „Православието в България”*, са поканени от М. Куманов – като в енциклопедично мироздание – младите историци: доц. д-р Тодор Тодоров и д-р Десислава Костадинова.

В „*Православието в България*”, подобно на целия разработен от М. Куманов енциклопедичен свод от предходни 220 негови справочни издания, – той еднолично е авторът на *гешталтплана на справочника, на кадастралната му структура* – словника на статиите и тяхното съдържание и на *светая светих* – *показалците* в хипертекста на създадената от него *информационна ризома* – Приложенията.

По всичко това ще познаете М. Куманов – **ЧОВЕКЪТ – ЕНЦИКЛОПЕДИЯ и ЛИЧНОСТЕН КАТАЛИЗАТОР – ФИЛАНТРОП И ЗА ОБКРЪЖЕНИЕТО СИ, И ЗА ИСТОРИЧЕСКОТО ПОЗНАНИЕ, И ЗА НАЦИОНАЛНАТА ПАМЕТ.**

Само Библиографският списък на цитираната литература (по букви А – Я /с. 27-958/ и Информационната ризома – Приложенията към цялата Енциклопедия „*Православието в България*” /с. 959-1112; 1113-1416/ представляват *респектиращ свод на цитираните от него многократно и винаги с различни конкретни страници 6 275 ном. назв. /с. 1132-1340/ на печатни и ръкописни документи, периодични и продължаващи, монографични, традиционни и виртуални издания на 18 езика (английски, български, гръцки, испански, италиански, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, сръбски, старобългарски – църковнославянски, сърбохърватски, украински, унгарски, френски, хърватски), преброени единствено при първото им посочване в Енциклопедията – вж: Списък на цит. и контекстовата лит. и прил. към него Именен показалец /с. 1341-1369/, който съдържа 3025 записа, от които 2953 са на персоналии, изписани на кирилица, и 72 – отразени на латиница, които са свързани с общо 30 препратки, а Списъкът на прецизно подбраните илюстрации по тези букви е от 647 ном. назв. /с. 1379-1393; 1394-1404/).*

Количеството на изображенията, включени в ръкописа на *Енциклопедията „Православието в България”* от нейния автор в оригиналния ръкопис, е над 1000 назв. Голяма част от този визуализиращ материал (предимно фотографски) е лично дело на М. Куманов.

Някои от документалните изобразителни кадри (в ръкописа – стари фотопортрети, факсимилета от страници на документи и проч.) са – за съжаление – в неудовлетворително за публикация качество, поради което в *цит. изд.* са включени посочените *по-горе* 647 изображения (като и сред тях се срещат случаи на спасени образи с цената на много усилия от страна на екипа на публикацията).

Разпръснати по многообразни книгохранилища и каталози в страната и чужбина – и в традиционен, и в *e-вид*, – библиографските сведения, посочени от М. Куманов за Православието, за първи път са съсредоточени от него в *един общ справочно-библиографски-историографски енциклопедичен източник.*

Този уникален вторично-документален ресурс е сегментиран от автора на Енциклопедията чрез посочените от него вторично-документални рудименти към системологично фрагментираните в хипертекста на опуса по буквения му корпус (с. 27-958; 959-1112) в общо 91 656 информационни реалии: 90 събития и явления; 2 434 топоси; 4 879 лица; 793 понятия; 136 издания, свързани в когнитивно единство чрез 857 препратки (вж: VII. II. Синоптична карта на публикациите в Енциклопедията по страници: с. 1117-1126).

В АЗБУЧЕН ред са представени 9 453 статии, от които същинските са 8 596, а препратките – 857, разпределени по букви: А – 173 / 41; Б – 246 / 31; В – 166 / 47; Г – 130 / 45; Д – 151 / 61; Е – 160 / 11; Ж – 181 / 3; З – 286 / 11; И – 164 / 29; Й – 337 / 21; К – 789 / 70; Л – 117 / 14; М – 594 / 54; Н – 403 / 33; О – 107 / 10; П – 1087 / 105; Р

– 273 / 28; С – 2112 / 140; Т – 353 / 21; У – 111 / 4; Ф – 98 / 10; Х – 213 / 14; Ц – 135 / 12; Ч – 107 / 20; Ш – 32 / 13; Щ – 8 / 2; Ю – 14 / 3; Я – 49 / 4.

В СИСТЕМАТИЧНО единство е даден гецалтпланът на *Енциклопедията – Приложенията* (с. 959-1116) на 9 216 информационни реалии.

Само броят на отразените в *Енциклопедията* периодични и продължаващи издания – религиозен печат и кореспондиращи му издания е 222 ном. назв.: NN 5913-6134 от библиографската база на изданието (с. 1333-1337).

Отразените в редните думи на статийния корпус на изданието – с. 27-958 периодични издания са 49 ном. назв.: NN 6135-6183; включените вътре в текстовете на статиите – с. 27-958 периодични издания са 94 ном. назв.: NN 6184-6275 – пак там (с. 1338-1340).

Самото кумулиране на представяната в това издание обща библиографска база на *Енциклопедията* (с. 1-1490), разгърна пред погледа на целия екип по пуб. необозримото търсаческо и откривателско *холистично intentio* на автора на *труда*, което буди във всекиго от нас по особен начин и възхищение, и удивление, но и чувство за досег до ДУХА НА ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА на М. Куманов (вж: бел. на с. 1132-1135 към. цит. библиографска база от общо 6 275 ном. назв.: с. 1132-1340).

Енциклопедист – ерудит от най-висока класа, М. Куманов – като ученик на последния български енциклопедист на XX в. – проф. Тодор Боров (30.01.1901 – 27.05.1993), а чрез него – и като пряк продължител чрез *библиографската енциклопедика по българика* на акад. Никола Михов (6.03.1877 – 5.04.1962), – става не само последовател и приемник, но и продължител на енциклопедичното когнитивно библиографско и историографско дело на тези учени – библиографи, ерудити и филантропи, за което в най-висша степен свидетелства *Енциклопедията „Православието в България“*.

... Прелисвайки архива на създателя и ръководителя на безсмъртния и с вечна слава Български библиографски институт (ББИ, 1941-1963) – проф. Тодор Боров [8], наблюдаваме личния план за дейността в ББИ през 1951 г. на библиографа – историк на библиографията, полиглот и преводача д-р Николай Н. Николаев (22.09.1912 – 19.06.1975) (а.е. 2539, л. 36).

От документа разбираме за подготовката в ББИ на БЪЛГАРСКИ БИОБИБЛИОГРАФСКИ РЕЧНИК.

Фундиран от знаменитата Картотека на ББИ, Българският биобиблиографски – биографичен – биографски речник следвало да включва и митрополитите на Българската православна църква (!!!) ...

От а.е. 2561, л. 1-4 „Тренков, Хр., Вместо програмна статия / *На библиографска вахта*: Месечен бюлетин – писмо до Н. В. Михов, год. I, бр. 1 от 29 ян. 1955 (София)“ узнаваме, че – като резултат от „размразяването“ на десталинизацията се появява нещо нечувано дотогава, а именно – по думите на д-р Христо Тренков (3.08.1912 – 26.10.1971):

„Уважаеми и скъпи мой д-р Михов. Този бюлетин ще се издава в тираж три екземпляра. Единият ще ви гони и намира, гдето и да сте, вторият ще давам на нашия директор проф. Т. Боров, на който нищо библиографско не му е чуждо, а третият ще остава в архива на ББИ“ ...

Научаваме също, че акад. Н. В. Михов е постоянен член на Научния съвет на ББИ, но не присъства на заседанията...

! Разбираме също, че проф. Т. Боров работи върху *теоретичната основа* на бъдещия БЪЛГАРСКИ БИОГРАФСКИ РЕЧНИК – *основата на основите* за развитието на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА.

Но самото това начинание НИКОГА не се осъществява поради закриването на ББИ...

Такъв базов енциклопедичен справочник не се е появил и до ден днешен...

Но необходимостта от него е като тази на крайъгълния камък за построяването на духовно-интелектуалния храм на културното настояще и културната вечност на България.

Единствено в създадената служба „Българска енциклопедия“ на Българската академия на науките под грифа *редактор-библиограф*, срещу който виждаме името на д-р Николай Н. Николаев, ще се появят „*Кратка българска енциклопедия*“ (В 5 т. – София, 1963-1959) [1], „*Българска енциклопедия А-Я*“ (В 1 т. – София, 1974) [5].

Кратката историческа енциклопедия на М. Куманов „*Православието в България*“ подема и свързва енциклопедичните библиографски и биографски речникови архитектури, възникващи като крещяща когнитивна потребност и за възпитаването на нравствено-етичен климат в обществото, и за съотнасянето на познанието в менталните представи от времето на ББИ с тези на нашето съвремие на глобалната планетарна информатизация.

Ставайки първата и единствената въплътена в информационната реалност на цит. изд. справочна – *хипертекстова* – енциклопедична биографска и библиографска информационно-търсеща система по широкия спектър на свързаните на Православието процеси и явления на обществения и духовния живот – като феномен и на ЕНЦИКЛОПЕДИЗМА, и на БУЛГАРИКА едновременно, „*Православието в България: Кратка историческа*

енциклопедия” на М. Куманов е еманация на възжеланията на няколко поколения библиографи – ерудити от най-висока класа: акад. Никола Михов – проф. Тодор Боров – д-р Николай Н. Николаев – проф. Милен Куманов.

В строго азбучната подредба на материала в *Енциклопедията „Православието в България”*, владеейки в съвършенство принципите на световната универсална библиотечна – каталожната – библиография, структурирани от III в. пр. н.е. (Калимах Александрийски – Калимах от Кирена /Callimachus, 310-240 г. пр. н.е./), М. Куманов възприема гъвкава методология – допълнително по конотации и контаминации семантично структурира отделни части от статийния корпус на хипертекста на труда, с което обозначава чрез прецизна система от препратки *метода: НЕ Е ДОСТАТЪЧНО ДА СЕ СЪБЛЮДАВА ЕДИНСТВЕНО БУКВАТА НА ПОДРЕДБАТА НА МАТЕРИАЛА; НЕОБХОДИМО Е ДА СЕ СЛЕДВА Д У Х Ъ Т ПРИ СПРАВОЧНО-ИНФОРМАЦИОННОТО КОГНИТИВНО МОДЕЛИРАНЕ...*

Така, *например*:

- съобразно базовия материал и историографската традиция, битоваща в отражението ѝ в научната литература, – на места се срещат: Аврам / Авраам ; Йоан / Иоан...; *равноапостолна* (Св. Мария Магдалина) / *равноапостол* (Св. княгиня Олга)...

- традициите на влезлите в българската научно-информационна практика понятия и термини *през езиковите модели на различни национални култури* са интегрирани в пълна степен – отчетени са в частност *компаративистично едновременно* и *проникналите например – от гръцки* (апсида), и *влезлите в езика ни от латински през френски* (абсида);

- в различни сегменти на *труда* са представени контекстово и максимално уважително – *равнопоставено*: или с *големи*, или с *малки букви* – не само Православието като лик на Християнството – редом с другите конфесионални негови детерминанти, – но и с останалите монотеистични универсални религии (Зороастризм, Будизъм и Ислям) (*вж*: VII. III. Синоптична таблица със схема на философско-религиозните картини, фиксирани в *Енциклопедията*: с. 1127-1131);

- фокусирано е по един неповторим начин в творческата лаборатория на историка – хуманист преплитането на Авраамовите религии – Юдаизъм, Християнство, Ислям (чрез съотнасяне на факти, образи, интелектуални интерпретации, текстове – по всеки *конкретен повод...*) – *вж*: *цит.* VII. III. Синоптична таблица ... (с. 1127-1131);

- важно е да се знае, че авторът на *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия”* – М. Куманов оставя в *ръкопис* – *паралелно с наст. Енциклопедия* и *също в незавършен вид* – *още две справочно-енциклопедични книги*: „Юдаизъм” и „Ислям” (с. 1127) ...

Впечатляващи са библиометричните параметри на *Енциклопедията*.

За семиологично ядро на библиометрията на *изд.* е взета създадената от М. Куманов панорама на гешалтплана на *Енциклопедията* (и разработения ключ към нея) – Приложенията (с. 959-1117), където са наблюдаеми с прост поглед приведените от него в системно многовекторно единство общо 9 216 информационни реалии (*вж*: Ключ към Приложенията: с. 1113-1117).

Заслугата за прецизната и детайлна библиометрия на справочника *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия”* принадлежи на експерта от Националния статистически институт на България – възпитаник на Университета по библиотекознание и информационни технологии Любов Йовинска – дипломант на проф. А. Куманова по специалност „Библиотекознание и библиография”.

II. ГНОСЕОЛОГИЯ

Представеното тук лапидарно изложение на концептуално-интелектуалните особености на *„Православието в България: Кратка историческа енциклопедия”* на М. Куманов ни дава основание да обозначим чрез *наст. публ.* две знаниеви стъпки, посочващи АПОСТОЛАТА на *Енциклопедията*:

- *I. посвещаваме този труд на знаменателните през 2023 г. 1990-годишнина от разпятието и Възкресението на Исус Христос и 1710-годишнината от Медиоланския (Миланския) едикт от 313 г. на римския император Константин I Велики, с който християнството се провъзгласява за равнопоставено на другите религии*: Константин е почитан като *светец и равноапостол* от Православната църква;

- *II. залагаме чрез Енциклопедията „Православието в България” основите на е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ” („ORTHODOXY”).*

Наст. изд. стъпва върху *предварителната публикация* на:

1) букви А – Б от *този труд* (с. 27-958);

2) *неговия гешалтплан* – Приложенията на М. Куманов (с. 959-1112);

3) справочно-информационната атрибутика на цялата *Енциклопедия* – букви А – Я – неговите Приложения, направена през 2022 г. във *Festschrift изд.* [2, 9].

Базираната от Енциклопедията „Православието в България“ е-библиотека „ORTHODOXY“ (с. 1-10; 11-1490) е 29-та е-библиотека на Студентското научно общество (СНО) при УниБИТ и неговия Научноизследователски център за стимулиране на студентската академична активност (НИЦССАА) [2, 10].

Тази е-библиотека ни вдъхновява да надградим свода от е-ресурси на СНО и НИЦССАА при УниБИТ с е-библиотеки „ENCYCLOPAEDICA“ (1-10; 1491-1800) [4] (Ил. 1) и „BULGARICA“ [7] (Ил. 2) – Кн. I-II на диптих от издания на учебна литература по информационно моделиране на хипертекст [4, 7].

Така в кадастралното дърво на е-библиотеките на СНО и НИЦССАА при УниБИТ към 2023 г. се наблюдават 31 на брой ресурса (вж: прил. на с. 1416 Сх. на е-библиотеките на СНО) [3] (Ил. 3).

За върховата експертиза на полилингвистичното равнище на 22 езика (английски, български, гръцки, испански, италиански, китайски, латински, македонски, немски, полски, румънски, руски, сръбски, старобългарски – църковнославянски, старогръцки, сърбохърватски, украински, унгарски, фарси, френски, хинди, хърватски) на информационно моделиране на е-библиотеки „ORTHODOXY“ и „ENCYCLOPAEDICA“ (вж: с. 1408 и 1527), както и на 45 езика за пр. е-библиотеки на СНО и НИЦССАА при УниБИТ, отразени в цит. изд. (вж: с. 1475-1476), – общо: на 50 езика, са от изключително значение лингвистичните консултации и по това издание, системно провеждани с Лариса Найдич – професор *emeritus* на Еврейския университет в Йерусалим – старши научен сътрудник в Катедрата по езикознание, доктор на филологическите науки – сравнителна лингвистика: германски езици, полиглот; автор на книги и множество статии по лингвистика, поетика и теория на превода) – Prof. DSci Larissa Naiditch (Professor *emeritus* at the Hebrew University of Jerusalem – Senior research associate in Department of linguistics, DSci in philology – comparative linguistics: German languages, polyglot; author of books and many studies in linguistics, poethics and theory of translation).

Цит. тук на с. 1413 предварителна публ. от 2022 г. [2] е снабдена с ключови думи:

- последно незавършено енциклопедично изследване на Милен Куманов – е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): *Православието в България: Кратка историческа енциклопедия* / автор, научна редакция, анотация, предговор, упътване, по-важни съкращения Милен Куманов – публикация, посветена на знаменателните през 2023 г. 1990-годишнина от разпятието и Възкресението на Исус Христос в 33 г. и 1710-годишнина от Медиоланския (Миланския) едикт от 313 г. на римския император Константин I Велики, с който християнството се провъзгласява за равнопоставено на другите религии: Константин е почитан като светец и равноапостол от Православната църква (последно незавършено енциклопедично изследване на Милен Куманов);

- последнее незаконченное энциклопедическое исследование Милена Куманова – э-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“): *Православие в Болгарии: Краткая историческая энциклопедия* / Автор, научная редакция, аннотация, предисловие, инструкция, наиболее важные сокращения Милена Куманова – публикация, посвященная знаменательным датам в 2023 г. 1990-летию распятия и Воскресения Иисуса Христа в 33 г. и 1710-летию Медиоланского (Миланского) эдикта 313 г. римского императора Константина I Великого, которым христианство провозглашается религией, равноправной с другими религиями: Константин почитается Православной церковью как святой и равноапостольный (последнее незаконченное энциклопедическое исследование Милена Куманова);

- last incomplete encyclopaedic study of Milen Kumanov – e-library ORTHODOXY: *Orthodoxy in Bulgaria: Short historical encyclopedia* / author, scientific edition, annotation, foreword, guide, abbreviations Milen Kumanov – publication, dedicated to the emblematic in 2023 1990 years of the crucifix and Resurrection of Jesus Christ in 33 and 1710 anniversary of the Edict of Milan in 313 of the Western Roman Emperor Constantine I which gave Christianity legal status: Constantine is venerated as saint and equal to the Apostles by the Orthodox Church (last incomplete encyclopaedic study of Milen Kumanov).

Последното 221 по ред справочно-енциклопедично издание на проф. Милен Куманов „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ (София, 2023) е привлечено като модел по структуриране на енциклопедичен хипертекст, което съдейства да се изложат и развият теоретично основите на енциклопедиката като когнитивна справочно-информационна картина на универсалното енциклопедично движение на планетата в в системологичното полифонично единство и многообразие на 84 енциклопедии в общо 1 523 типографски единици на различни издания, които са написани на 16 езика – вж: учебника „Енциклопедика“ [6].

Двете книги („Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ и „Енциклопедика“) са публикувани в едно издание – като част от диптих по информационно моделиране на хипертекст: Кн. I. Учебник по структуриране на енциклопедия [6].

Другата книга от посочения диптих по информационно моделиране на хипертекст е изданието „Булгарика : Академик Никола Михов“ : Кн. II. Учебник по структуриране на булгарика [7].

Трикнижието (1. „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ на М. Куманов; 2. „Енциклопедика“ на А. Куманова; 3. „Булгарика: Академик Никола Михов“ на А. Куманова и Н. Казански) от

издания, публикувани в два типографски корпуса – XXXIII (кн. 1. и кн. 2.) и XXXIV (кн. 3.) поредни номера на серия „Факлоносци“ на Академичното издателство на УниБИТ „За буквите – О писменехъ“.

Представената хипертекстова енциклопедична продукция е реализирана в рамките на проект „Световни топови на информатизацията в България: Енциклопедика – Булгарика (Генериране на справочно-библиографски образователни информационни ресурси на Научноизследователския център за стимулиране на студентската академична активност при Университета по библиотекознание и информационни технологии)“ – по Договор N НИП-2023-01 от 16.02.2023 г. по Наредба за условията и реда за оценката, планирането, разпределението и разходването на средствата от държавния бюджет за финансиране на присъщата на държавните висши училища научна или художественотворческа дейност на МОН, с ръководител А. Куманова.

* Публ. е под загл.: Бележка със схема на библиографските редактори на публикацията (OPUS ARDUUS) – е предназначен за изд. [4, 6].

Илюстрации

*Ил. 1. Корица на „Православието в България: Кратка историческа енциклопедия“ на М. Куманов (С., 2023)
(репродукция на иконописен образ на Св. Иван Рилски)*

*Ил. 2. Корица на „Булгарика: Академик Никола Михов“ на А. Куманова и Н. Казански (С., 2023)
(фотопортрет на Н. Михов – София, 1960 / Ив. Пенков)*

*Ил. 3. Визуализираща емблематизация – схема на е-библиотеките на СНО при УниБИТ (С., 2023)
(репродукция на платното на Борис Георгиев „Странстваният пастир“ – 1922 / Н. Василев)*

Цитирана литература

1. **Българска енциклопедия А-Я** / Ред.-библиограф Николай **Николаев**. – София: БАН, 1974. – 976 с.
2. **Е-библиотека „ПРАВОСЛАВИЕ“ („ORTHODOXY“)** : Православието в България : Кратка историческа енциклопедия : *Незавършен тр. : Фрагм. : А – Б (с. 613-742) <... : В – Я> / Авт., науч. ред. с. 595-896*, анот. на бълг. (с. 597) и англ. (с. 598), предг. (с. 599-608), упътване (с. 609-611), съкр. (с. 611-612), прил. [пълнотекст. справочно-информ. база на първоизточника – гецапплан и кадастър на тр.: взаимнопрепокриващи се разрези – информационна ризома] (с. 743-896) **Милен Куманов** ; худ. на кор. по идея на **Милен Куманов** (с. 597) **Кирил Нинов** ; Под общ. ред. на о. **Стефан Пашов** ; Библиогр. ред. на **Александра Куманова** и др. (с. 937-940) ; *Посв. на знаменитите през 2023 г. 1990-год. от разпятието и Възкресението на Исус Христос и 1710 год. от Медиоланския (Миланския) едикт от 313 г. на римския император Константин I Велики, с който християнството се провъзгласява за равнопоставено на другите религии : Константин е почитан като светец и равноапостол на Православната църква. // Licht, mehr Licht! В памет на професор Милен Куманов : Юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения. – София, 2022, с. 595-938 : със 181 ил. – Предварит. публ.*
Други библиогр. ред. **Никола Казански**, **Николай Василев**, **Десислава Костадинова**, **Цветана Найденова**.
Съдържа и: Библиогр. списък на цит. лит. (с. 897-933) и Списък на ил. (с. 934-936) [по букви А – Б] / **Александра Куманова**, **Никола Казански**, **Десислава Костадинова**.
Публ. по незавършен ръкоп. на авт., създаван от него в продължение на повече от 20 г. – венец на неговия християнлюбиво-праведен живот – афилиация.
Тази публ. е осъществявана със смиреното Богобоязливо съзнание, че съхраняваме и предаваме на потомците първата и единствената енциклопедия за Православието в България... Бидейки вдъхновявани от духовните пастири на нашия народ, – подобно на предците ни, – ние сме убедени, че тези духовни пастири ще я доведат до провиждания от Милен Куманов неин животоспасителен за нацията ни патрологичен образ в кондиция с персонификациите на историко-културния процес в единение с планетарната му цялост – лоно на духовното начало – на Св. Дух – демиургът на всички прояви на отечествената ни битност в миналото и настоящето – и во веки веков, достойни и за почитание, и за подражание, и за следване, и за новативно градивно творчество в името на доброто – истината – красотата...
3. **Е-библиотеки на Студентското научно общество при УниБИТ** : 1. **ANTHOLOGICA** (: Е-библиотека по българската изящна словесност) ; 2. **ARYANICA** (: Е-библиотека по култа към светлината) ; 3. **AUTOBIOBIBLOGRAPHICA** (: Е-библиотека по вторично-документалните персоналии : проф. А. Куманова) ; 4.

BALANICA (: Е-библиотека по личността и делото на *акад. Александър Теодоров-Балан*) ; 5. **BULGARICA** (: Е-библиотека по личността и делото на *акад. Никола Михов*) ; 6. **CIVILIANA** (: Е-библиотека по гражданското кредо на твореца : *проф. М. Куманов*) ; 7. **CLIO** (: Е-библиотека по Съединението на Източна Румелия с Княжество България и Сръбско-българската война 1885 г.) ; 8. **COMMENTATORICA** (: Е-библиотека по анотациите, рецензиите, рефератите, отзывите, коментарите на библиографираната от студентите на УниБИТ научна продукция) ; 9. **СНЕКHOVIANA** (: Е-библиотека по личността и делото на *Антон Павлович Чехов*) ; 10. **DECAMERONICA** (: Е-библиотека по личността и делото на *Джовани Бокачо* – проблеми на пандемиите) ; 11. **ESCOVIANA** (: Е-библиотека по биобиблиографията на *У. Еко*) ; 12. **ENCYCLOPAEDICA** (: Е-библиотека по енциклопедиите на планетата) ; 13. **ERUDITICA** (: Е-библиотека по е-ресурсите на Студенското научно общество при УниБИТ – гецалтплан) ; 14. **ETYMOLOGICA** (: Е-библиотека по терминологията по библиотечноинформационна дейност) ; 15. **EVRISTIANA** (: Е-библиотека по откритията на човечеството) ; 16. **GLORICA** (: Е-библиотека по апологията на знанието) ; 17. **GRATULATORICA** (: Е-библиотека по апологията на знанието и на Университета по библиотекосзнание и информационни технологии) ; 18. **HOFFMANNIANA** (: Е-библиотека по *Ернст Теодор Амадей Хофман*) ; 19. **HUMANITARIANA** (: Е-библиотека по концепциите за човека) ; 20. **LEVSKI** (: Е-библиотека по личността и делото на *Васил Левски*) ; 21. **NESTINARIANA** (: Е-библиотека по култа към светлината, пресемантизиран в нестинарския реликт) ; 22. **ORTHODOXY** (: Е-библиотека по Православието) ; 23. **PAISIADA** (: Е-библиотека по декодиране на „*История славяноболгарская ...*” на *Св. о. Паисий Хилендарски*) ; 24. **PATRIARCHICA** (: Е-библиотека по декодиране на *житията на Св. Патриарх Евтимий Търновски*) ; 25. **PEDAGOGIA** (: Е-библиотека по педагогическата работа с глухонемите деца) ; 26. **PSYCHOLOGICA** (: Е-библиотека по концепциите за психологията на човека) ; 27. **PUSHKINIANA** (: Е-библиотека по личността и делото на *Александър Сергеевич Пушкин*) ; 28. **RAKOVSKI** (: Е-библиотека по личността и делото на *Георги С. Раковски*) ; 29. **UNIVERSALICA** (: Е-библиотека по световна универсална библиография) ; 30. **VISUALICA** (: Е-библиотека по емблематизацията на томове I-XVIII на „*Тр. на СНО при УниБИТ*” и поредни кн. I-XXXII на сер. „*Факлоносци*”) ; 31. **ZLATARICA** (: Е-библиотека по личността и делото на *проф. Васил Златарски* – библиографиране и историографиране на ез. на ориг. на публ. в неговото творчество и в литературата за него по: дипл. тр. на М. Куманов: *Професор Васил Златарски като историк на Първата българска държава*. – София, 1965) / Състав. и публ. А. Куманова и Н. Василев ; Науч. и библиогр. ред. А. Куманова и Н. Казански ; Ез. ред. Н. Василев ; Техн. ред. В. Велев ; Науч. конс.: М. Куманов ; Рец. И. Гарванов. // <<https://sno.unibit.bg/e-lib.html>>. – 23.11.2023.

4. **Енциклопедика** (с. 1-10; 1491-1800) / авт. Александра Куманова : „*Православието в България: Кратка историческа енциклопедия*” – ПБ (КИЕ) (с. 1-10; 11-1112; 1113-1416; 1417-1490) / авт. и науч. ред. Милен Куманов ; библиогр. ред. и публ. / Александра Куманова : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на *енциклопедия* / Николай Василев – дейксис, граф. и библиогр. ред. на изд. ; Никола Казански – дейксис и библиогр. ред. на изд. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. на ПБ (КИЕ) ; Рец.: Стоян Денчев, Ирина Линден. – София : За буквите – О писменехъ, 2023. – 1800 с. : със 778 ил. с разр. паг. – Библиогр.: 7 662 назв. в три систематиз. списъка на лит. (1. *Енциклопедика* : 1098 /1054 ном. и 44 неном./; 2. ПБ (КИЕ) : 6275 ном. ; 3. М. К. Биобиблиогр.: 289) библиогр. записа общо на 50 ез. – (Факлоносци ; XXXIII) – *срв: N 6 на наст. библиогр. списък.*

Други библиогр. ред. на ПБ (КИЕ): Венцислав Велев, Десислава Костадинова, Марияна Максимова, Диана Ралева.

Изд. е в чест на 70-год. от възстановяването на Българската патриаршия ; Посв. на М. Куманов.

ISBN 978-619-185-596-4

E ISBN 978-619-185-597-1

5. **Кратка българска енциклопедия** : В 5 т. – София : БАН, 1963-1969. – Т. 1 : А – Гера. – 1963. – 636 с. ; Т. 2: Гера – Квал. – 1964. – 656 с. ; Т. 3 : Квант – опере. – 1966. – 668 с. ; Т. 4 : Опере – Строи. – 1967. – 660 с. ; Т. 5 : Строи – ЯЯ. – 1969. – 588 с.

6. **Куманов, Милен.** Православието в България : Кратка историческа енциклопедия – ПБ (КИЕ) : Диптих по информ. моделиране на хипертекст : Кн. I. Учебник по структуриране на *енциклопедия* / авт. и науч. ред. Милен Куманов ; библиогр. ред. и публикация Александра Куманова ; Николай Василев – дейксис, граф. и библиогр. ред. ; Никола Казански – дейксис и библиогр. ред. ; о. Стефан Пашов – обща ред. на публ. ; Рец.: Стоян Денчев, Ирина Линден. – София : За буквите – О писменехъ, 2023. – с. 1-10; 11-1112; 1113-1416; 1417-1490 : със 778 ил. с разр. паг. – Библиогр.: 7 662 назв. в три систематиз. списъка на лит. (1. *Енциклопедика* : 1098 /1054 ном. и 44 неном./; 2. ПБ (КИЕ) : 6275 ном. ; 3. М. К. Биобиблиогр.: 289) библиогр. записа общо на 50 ез. (*азерб., англ., араб., арм., асир., беларус., бълг., вьетн., глагол., гр., дат., иврит, идиш, исп., ит., казах., кирил., кит., кор., лат., луж., мак., нем., норв., пехл., пол., порт., рум., рус., санск., словаш., словен., ср., старобълг. – църковнослав., старогр., старослав.,*

сърбохърв., тайски (тайланд.), тохарски, тур., удмурт., укр., унг., фарси, фр., хинди, хърв., чешки, швед., яп.). – (Факлоносци ; XXXIII) – срв: N 4 на наст. библиогр. списък.

7. **Куманова**, Александра. Булгарика : Академик Никола Михов – Духът на булгарика : Диптих по информационно моделиране на хипертекст : Книга II. Учебник по структуриране на булгарика / А. Куманова (авт., предг., биобиблиогр., науч. ред.), Н. Казански (авт., предг., терминолог., науч. ред.) ; Дейксис, науч. ред. Н. Василев ; Библиогр. ред.: Д. Ралева, М. Максимова ; Рец.: С. Денчев, И. Линден. – София : За буквите – О писменехъ, 2023. – 256 с. : с 16 ил. ; 62 факсим. – (Факлоносци ; XXXIV)

Изд. е в чест на 70-год. от възстановяването на Българската патриаршия и 145-год. от рожд. на акад. Н. Михов ; Посв. на проф. М. Куманов.

ISBN 978-619-185-598-8

E ISBN 978-619-185-599-5

8. **Опис** N 1 на документите от фонд 849, Фондообразувател Тодор Боров (Тодор Цветанов Тодоров) на Националната библиотека „Св. Св. Кирил и Методий“ / Състав. Камелия Божилова и др. ; Науч. ред. Милкана Бошнакова, Руслан Иванов. – София : Нац. библ. „Св. Св. Кирил и Методий“, 2019. – 457 с. – ISBN 978-954-523-163-6. – Достъпен онлайн <nationallibrary.bg/wp/wp-content/uploads/2019/01/T.Боров-23.01.pdf>.

9. **Licht, mehr Licht!** В памет на професор Милен Куманов : Юбил. сб. по случай 80-год. от рожд. на учения / Състав. А. Куманова и Н. Василев. – София, 2022, с. 595-938 : със 181 ил.

10. **ORTHODOXY** (Е-библиотека по Православието) / Състав. и публ. А. Куманова и Н. Василев ; Науч. и библиогр. ред. А. Куманова и Н. Казански ; Ез. ред. Н. Василев ; Техн. ред. В. Велев ; Рец. И. Гарванов. // <<https://sno.unibit.bg/e-lib.html>>. – 23.11.2023.